

УДК: 378.14:33

О. І. ЯКОВЕНКО, аспірант
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, МОН України
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041, Україна
lena.jakovenko2012@yandex.ua

СТАНДАРТИ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

***Анотація.** Висвітлено перспективи побудови єдиного освітнього простору країн-учасниць Болонської декларації. З'ясовано, що сучасним шляхом в його розвитку є компетентнісний підхід. Актуалізовано необхідність розроблення для України нових стандартів вищої освіти в термінології компетенцій. Проаналізовано досвід розробки освітніх стандартів у рамках компетентнісного підходу в Нідерландах, Німеччині, Росії та інших європейських країнах. Розглянуто національні кваліфікаційні рамки, типологію запроваджених компетенцій. Підкреслено, що країни, які вже стали на шлях компетентнісної освіти, зіштовхуються з певними труднощами, виникненню яких Україна може запобігти, вивчаючи зарубіжний досвід.*

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенції, компетентнісна модель освіти, єдиний освітній простір, Болонська декларація, європейські/національні кваліфікаційні рамки, стандарти вищої освіти, культурно-освітня інтеграція.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сьогодні активізуються процеси глобалізації й культурно-освітньої інтеграції народів. За таких умов людство не зможе ні функціонувати, ні розвиватися без єдиного освітнього простору. Ця важлива ідея – створення «європейського простору» у сфері освіти – викладена в Болонській декларації, де зазначається, що досягнення більшої сумісності й порівняності національних систем вищої освіти сприяє формуванню й зміцненню інтелектуального, культурного, соціального й науково-технічного потенціалу Європи, а також підвищенню престижності європейської вищої школи.

Формування єдиного освітнього простору охоплює ряд етапів, які багато європейських країн уже пройшли: встановлення єдиної структури й рівнів системи вищої освіти; однаковий підхід до виміру працевитрат при освоєнні освітніх програм; створення єдиної системи оцінки результатів навчання.

Сьогодні провідним напрямом подальшої розбудови єдиного освітнього простору є впровадження компетентнісного підходу до визначення вимог до випускника та результатів освітньої діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наразі компетентнісний підхід при проектуванні освітніх стандартів успішно застосовується багатьма розвиненими країнами світу. Українські ж стандарти вищої освіти й досі базуються на традиційній знаневій системі. Наступним кроком інтеграції України в європейський освітній простір повинна стати розробка освітніх стандартів із застосуванням компетентнісної основи. Про це, зокрема, йдеться у Листі МОН України «Щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів вищої освіти».

Проблематика впровадження компетентнісного підходу в вищу освіту України розглядається багатьма дослідниками, серед яких: О. Бабаян, М. Вачевський, О. Овчарук. Стандарти й стандартизацію вищої освіти досліджують такі українські вчені, як С. Гончаренко, Ю. Жидецький, Н. Ничкало та ін. Досвід проектування освітніх стандартів в інших країнах досліджували Л. Даниленко, Н. Софій, В. Третько та ін.

Ми вважаємо актуальним та необхідним проаналізувати досвід країн, які вже відмовилися від традиційної інформаційно-знаннєвої моделі підготовки фахівців та йдуть шляхом впровадження компетентнісного підходу в освіту вже протягом 5–10 років.

Формулювання мети статті. Отже, мета статті – проаналізувати освітні стандарти країн-учасниць Болонської декларації, які впровадили компетентнісний підхід у систему вищої освіти.

Вклад основного матеріалу дослідження. На конференції в Бергені 2005 року країни-учасниці Болонського процесу прийняли один з найважливіших документів під назвою «Структура кваліфікацій в Європейському просторі вищої освіти» (A Framework for Qualifications of the ENEA), який започаткував активне впровадження компетентнісного підходу в освітні стандарти вищої школи.

Країни-учасниці Болонського процесу на основі європейських рекомендацій розпочали процес розробки національних кваліфікаційних рамок, що стало передумовою й необхідним кроком до перегляду навчальних програм у термінах компетенцій. Так, Німеччина прийняла національні кваліфікаційні рамки ще 2005 року, що стало основою для визначення результатів навчання в термінах компетенцій для кожного модуля навчальних програм та планів. В Італії вищі навчальні заклади також перевизначили свої навчальні програми в термінах компетенцій відповідно до вимог національної кваліфікаційної структури.

В Ірландії Національна кваліфікаційна Рада ухвалила три загальні показники результатів навчання, які використовуються при встановленні стандартів: знання, ноу-хау й уміння, компетенції. Сьогодні в навчальних планах використовуються такі види компетенцій:

- компетенції-контекст (Competence-context), які припускають поступове підвищення рівня професійної діяльності згідно з рівнем навчання;
- компетенції-роль (Competence-role) – поетапне формування управлінських якостей;
- компетенції-навчання (Competence-learning to learn) – формування потреби в самоосвіті, готовності вчитися упродовж життя, постійно підвищуючи свої професійні якості;
- компетенції-розуміння (світогляд) (Competence-insight) – спрямовані на осмислення суспільних норм і правил, формування власного світогляду [2, с. 45–47].

Однак рівень упровадження компетентнісного підходу в стандарти вищої освіти країн ЄС залишається різним. Так, в Угорщині навчальні програми проектують у термінах компетенцій поступово відповідно до європейських кваліфікаційних рамок. У Литві нові навчальні програми розроблено в термінах компетенцій, хоча ще немає національних кваліфікаційних рамок. У Бельгії університетські програми перевизначені в термінах компетенцій, але відсутній їх зв'язок з національними кваліфікаційними рамками. У Нідерландах декотрі вищі навчальні заклади працюють за профілями і компетенціями в освітніх програмах, а інші застосовують метод портфоліо студентів.

Досвід переходу Німеччини на компетентнісну модель освіти найбільш цікавий, адже країна, яка має глибокі освітні традиції, змогла швидко впровадити зміни, пов'язані

з компетентнісними інноваціями, передумовою чого стало розуміння необхідності підвищення якості освіти й розроблення критеріїв її ефективності [3, с. 27].

Німеччина була однією з країн-піонерів у впровадженні освіти на засадах компетенцій. Ще 1996 року німецька система освіти почала використовувати підхід «компетенцій дії», рухаючись від предмета до компетенцій і до навчальних планів, які визначають галузі знань та пов'язані з роботою (знаннями й навичками) [1, с. 56]. Німецька освітня система продемонструвала достатню гнучкість, перелаштувавшись на компетентнісний підхід, який мінімізує розрив між вимогами, що висуваються до випускників, і реальним рівнем їх знань і вмінь.

Сучасна німецька компетентнісна модель базується на теорії Ф. Вайнерта та сполучає знання й компетентності. Прості вміння, отримані на основі показу й наслідування, не розвивають в учня готовність самостійно справлятися з більш складними проблемними ситуаціями. Компетентнісне виконання будь-якої дії припускає знання людиною того, що вона робить і чому.

Сьогодні в Німеччині виділено 350 профілів професійної освіти, які складені за загальним форматом у рамках компетентнісного підходу й включають компетенції в рамках єдиного термінологічного апарата для всіх рівнів освітньої системи.

Геральд Страка [7, с. 111] зазначає, що у новій системі освіти навчальний план професійної освіти обов'язково включає ряд компетенцій:

– професійно-технічні (Handlungskompetenz), які передбачають готовність і здатність на основі предметних знань і навичок виконувати завдання, вирішувати проблеми й оцінювати результати незалежно, послідовно й відповідно до завдань;

– предметні (Fachkompetenz), які включають пізнавальні та функціональні компетенції;

– особистісні (Personalkompetenz), які передбачають готовність і здатність розуміти, аналізувати й оцінювати можливі шляхи розвитку, вимоги й обмеження в особистому, трудовому й громадському житті, формувати власні навички так само успішно, як і вибирати й реалізовувати життєві плани;

– соціальні (Sozialkompetenz), які передбачають готовність і здатність створювати й підтримувати відносини, ідентифікувати й розуміти можливі вигоди й загрози у відносинах, а також здатність взаємодіяти з іншими раціональним і чесним способом, що полягає у розвитку почуття соціальної відповідальності й солідарності;

– загальні когнітивні (Sachkompetenz), які передбачають здатність думати й діяти проникливим і вирішальним стосовно проблеми способом;

– самокомпетенції (Selbkompetenz), тобто здатність діяти морально й незалежно, відстоювати позитивний «я-образ» і розвивати моральність [6, с. 38].

Проте, враховуючи значний досвід європейських країн щодо впровадження компетентнісного підходу у вищу освіту і його реалізації у національних стандартах, вважаємо вивчення досвіду Росії найбільш актуальним для розвитку вітчизняної освіти, зважаючи на єдині корені та на нещодавнє запровадження стандартів третього покоління, розбудованих на компетентнісній основі.

Підготовка бакалаврів та магістрів у Росії на засадах компетентнісного підходу здійснюється згідно з Федеральними державними освітніми стандартами вищої професійної освіти 2009 року.

Головними цільовими настановами в реалізації ФДОС ВПО 3-го покоління є компетенції, які повинні отримати учні в ході навчання. При цьому під терміном

«компетенції» розуміється здатність застосовувати знання, вміння й особистісні якості для успішної діяльності в певній галузі.

Якщо раніше навчальні програми дисциплін визначали мету, зміст, обсяг і порядок вивчення дисциплін, то сьогодні в такі програми входить перелік результатів навчання, які повинні бути сформовані дисципліною з зазначенням відповідних компетенцій; перелік основних освітніх технологій (форм, методів навчання, типових завдань), які використовуються для формування компетенцій; перелік типових завдань для контролю й самооцінки рівня заявлених у дисципліні результатів навчання (компетенцій).

ФДОС ВПО мають досить конкретизовану та логічну структуру, що передбачає вісім блоків:

1. Сфера застосування.
2. Терміни, визначення, позначення, скорочення.
3. Характеристика напрямку підготовки.
4. Характеристика професійної діяльності бакалаврів (магістрів).
5. Вимоги до результатів засвоєння основних освітніх програм бакалаврата (магістратури).
6. Вимоги до структури основних освітніх програм бакалаврата (магістратури).
7. Вимоги до умов реалізації основних освітніх програм бакалаврата (магістратури).
8. Оцінка якості засвоєння основних освітніх програм [7, с. 111].

П'ятий розділ ФДОС ВПО за напрямами підготовки містить перелік компетенцій, якими повинен володіти випускник. Стандарти розподіляють компетенції випускників на загальнокультурні та професійні. Так, за напрямом підготовки «Економіка» (ФДОС ВПО-Б [4] та ФДОС ВПО-М [5]) у результаті навчання у бакалаврів повинно бути сформовано 16 загальнокультурних та 15 професійних компетенцій, а у магістрів – 14 та 6 відповідно.

Якщо говорити про компетенції за напрямом підготовки «Економіка», то вони переважно виражаються терміном «здатний», наприклад:

- здатний до саморозвитку, підвищення кваліфікації й майстерності (ЗК-9);
- здатний критично оцінювати свої переваги й недоліки, намітити шляхи й знайти засоби для розвитку своїх сильних сторін й усунення недоліків (ЗК-10);
- здатний організувати діяльність малої групи, створеної для реалізації конкретного економічного проекту (ПК-11);
- здатний використовувати для розв'язання комунікативних завдань сучасні технічні засоби та інформаційні технології (ПК-12) [4].

Однак, незважаючи на актуальність та перспективність проведеної роботи, варто згадати й про недоліки стандартів 3-го покоління. Так, загальна кількість компетенцій за різними напрямами підготовки змінюється від 26 до 76, кількість загальнокультурних компетенцій – від 9 до 22, кількість професійних компетенцій – від 11 до 53. Таким чином, при однаковій тривалості й трудомісткості ОПП у випускників повинна сформуватися різна кількість компетенцій.

На сучасному етапі російські ВНЗ зіштовхуються з труднощами при розробці ОПП на основі нових стандартів через їх надмірну узагальненість або недостатнє їх визначення для формування зазначеної компетенції.

Отже, для запобігання труднощам у переході вітчизняної системи вищої освіти на засади компетентнісного підходу дуже важливо постійно вивчати зарубіжний досвід впровадження компетентнісного підходу. Це дозволить комплексно вивчити

проблеми, що існують у системі української вищої освіти, окреслити шляхи їх розв'язання та стимулювати інтеграційні процеси в створенні єдиного освітнього простору в рамках Болонських угод.

Висновки результатів дослідження. Для інтеграції України в єдиний освітній простір у рамках Болонських угод необхідним є запровадження нових стандартів вищої освіти, що базуються на компетентнісному підході.

Досвід переходу країн-учасниць Болонської декларації на засади компетентнісного підходу свідчить про досягнення ними різного рівня ефективності та етапності проведення освітніх реформ. Для швидкого й «безболісного» переведення системи вищої освіти України зі знанневого рівня на рівень компетенцій необхідно аналізувати та узагальнювати зарубіжний досвід, шукати найбільш ефективні методики та шляхи реалізації такого переходу.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження потребують розширення географії дослідження, більш широкого та детального вивчення національних особливостей запровадження освітніх стандартів на основі компетенцій, систематизації наявних національних проблем та переваг у реформуванні. Лише за таких умов можна буде виражено й науково обґрунтовано визначити вітчизняні рамки побудови вищої освіти на засадах компетентнісного підходу.

Необхідно забезпечити логічне співвіднесення результатів таких розробок з загальноєвропейськими рекомендаціями, відповідність запитам роботодавців і вимогам предметних еталонів.

Література

1. Болонский процесс: европейские и национальные структуры квалификаций (Книга-приложение 2) / [под науч. ред. В.И. Байденко]. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. – 220 с.
2. Дахин А. Н. Компетентностное обучение в России и за рубежом: попытка сопоставления / А. Н. Дахин // Школьные технологии. – 2009. – № 5. – С. 45–55.
3. Келлен Х. Концепция дальнейшего развития интернационализации на практике: десятилетие эволюции / Х. Келлен // Высшее образование в Европе. – 2000. – № 1. – С. 26–30.
4. Федеральный государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования по направлению подготовки «Экономика» (бакалавр) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.hse.ru/data/2010/07/16/1219239183/1.pdf>>.
5. Федеральный государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования по направлению подготовки «Экономика» (магистр) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.pglu.ru/education/standarts/mag/Jekonomika%2061m.pdf>>.
6. Фромент Э. Европейское пространство высшего образования: новые рамки развития / Э. Фромент // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 6. – С. 38–40.
7. Straka G. A. Neue Lernformen/Alte Lernformen: Gestaltungsaspekte der Berufsbildung in Deutschland. In Bundesinstitut für Berufsbildung / G. A. Straka. – Bielefeld : Bertelsmann, 2005. – S. 111.

О. И. ЯКОВЕНКО, аспирант
Национальный университет биоресурсов
и природопользования Украины, МОН Украины
ул. Героев обороны, 15, 03041, г. Киев, Украина
lena.jakoenko2012@yandex.ua

СТАНДАРТЫ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ И УКРАИНСКИЕ ПЕРСПЕКТИВЫ

***Аннотация.** Освещены перспективы построения единого образовательного пространства стран-участниц Болонской декларации. Определено, что современным путем его развития есть компетентностный подход. Актуализирована необходимость разработки для Украины новых стандартов высшего образования в терминологии компетенций. Проанализирован опыт построения образовательных стандартов в рамках компетентностного подхода в Нидерландах, Германии, России и других европейских странах. Рассмотрены национальные квалификационные рамки, типология внедренных компетенций. Подчеркнуто, что страны, уже ставшие на путь компетентностного образования, сталкиваются с определенными трудностями, которых Украина может избежать, изучая зарубежный опыт.*

Ключевые слова: компетентностный подход, компетенции, компетентностная модель образования, единое образовательное пространство, Болонская декларация, европейские/национальные квалификационные рамки, стандарты высшего образования, культурно-образовательная интеграция.

О. I. YAKOVENKO, postgraduate student
National University of Biological Resources and Nature Using of Ukraine
Ministry of Education and Science of Ukraine
15 Heroes of Defense Str., Kyiv, 03041, Ukraine
lena.jakoenko2012@yandex.ua

STANDARDS OF COMPETENCE-BASED EDUCATION: EUROPEAN EXPERIENCE AND UKRAINIAN PROSPECTS

***Abstract.** The prospects of building a unified educational environment of participating countries of the Bologna Declaration have been highlighted. Modern ways of its development have been studied. It has been emphasized that the level of implementing competence standards approach in higher education of EU countries is rather different. Experience of building educational standards within the competence approach in European countries, national qualifications frameworks, and typology of the introduced competencies has been considered. It has been emphasized that the standards construction requirements for university graduates on the basis of competence, although correlated with the European recommendations on national standards, have their own national specificity in quantitative and qualitative dimensions, approaches to their definition and classification.*

In the analysis of foreign experience special attention has been paid to German practice of building competence model of education as a pioneer country with profound educational tradition of competence approach in education and which was a prerequisite for understanding the need to improve the quality and efficiency of education development

criteria. The experience of Russia is considered to be the most appropriate for further reform of higher education in Ukraine.

A number of challenges that are currently facing higher education institutions in the implementation of new practices in higher education of the third generation have been singled out. The next suggested step is the integration of Ukraine into the European educational environment, which presupposes the development of educational standards using competence basis. It has been emphasized that the countries that have already embarked on competence education are faced with certain difficulties which Ukraine can prevent by further studying and summarizing foreign experience.

Key words: competence approach, competence, competence model of education, a single educational environment, the Bologna Declaration, European / national qualification offrameworks, standards of higher education, cultural and educational integration.

Bibliography

1. Bologna process: European and national qualifications frameworks (Book application 2) / [pod nauch. red. d-ra ped. nauk, professora V. I. Bajdenko]. – M. : Issledovatelskij centr problem kachestva podgotovki specialistov, 2009. – 220 s.
2. Dakhin A. N. Kompetentnostnyj training in Russia and abroad: attempt to compare / A. N. Dakhin // School Technology. – 2009. – № 5. – S.45–55.
3. Kellen H. The concept of further development of internationalization in practice: a decade of evolution / H. Kellen // Higher Education in Europe.– 2000. – № 1. – S. 26–30.
4. Federal state educational standard of higher education in the training area «Economics» (Bachelor) [Electronic resource]. – Mode of access: <<http://www.hse.ru/data/2010/07/16/1219239183/1.pdf>>.
5. Federal state educational standard of higher education in the training area «Economics» (Master) [Electronic resource]. – Mode of access: <<http://www.pglu.ru/education/standarts/mag/Jekonomika%2061m.pdf>>.
6. Froment E. European Higher Education: a new framework for development / E. Froment // Higher education today.– 2003. – № 6. – S. 38–40.
7. Straka G. A. Neue Lernformen / Alte Lernformen: Gestaltungsaspekte der Berufsbildung in Deutschland. In Bundesinstitut für Berufsbildung / G. A. Straka. – Bielefeld : Bertelsmann, 2005. – S. 111.